

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ІМЕННИКА ПОСТТОТАЛІТАРНОЇ ДОБИ

Статтю присвячено аналізу української онімної лексики посттоталітарної доби крізь призму культури української мови. Розглянуто різні чинники, які впливають на становлення українського іменника. Значну увагу приділено глобалізаційним тенденціям посттоталітарної України, які негативно впливають на розвиток українського ономастикону, зокрема української антропонімії. Виокремлено проблемні зони українського іменника кінця ХХ – початку ХХІ ст., які спричинені впливом глобалізаційних процесів та інших екстра- або інтралінгвальних чинників.

Сучасний стан українського ономастикону пострадянської доби характеризується, як відомо, глибинними та системними змінами, що зумовлені не стільки зміною ідеологічних пріоритетів сучасних українців, скільки докорінною трансформацією суспільної свідомості мовців. Глибинний та системний характер трансформації суспільної свідомості безпосередньо позначається на темпах та масштабах трансформаційних змін в українському ономастиконі пострадянської доби.

Порушення норм української мови у сучасному ономастиконі спостерігаємо на всіх рівнях української мови – фонологічному, морфологічному, словотвірному, лексичному. Високий відсоток ненормативних варіантів українських онімів не лише розхитує норми української літературної мови, а й вкрай негативно позначається на еколінгвальному стані українського ономастикону та української мови загалом. Негативний вплив на еколінгвальний стан українського ономастикону посттоталітарної доби справляє незавершеність процесу реформування чинного "Українського правопису", що виявляється в існуванні його проектів, які в окремих соціально-культурних середовищах самочинно запроваджуються в мовну практику. У новій редакції "Українського правопису" доцільно приділити більше уваги правописній регламентації власних назв, зокрема їх словозміни.

За роки незалежності в Україні було створено серйозну законодавчу базу, що здатна всебічно забезпечити ефективну демократичну мовну політику у сфері українського ономастикону. Однак у повсякденній практиці як державних, так і приватних інституцій низка правових норм, зокрема ті, що стосуються забезпечення українській мові статусу державної, часто не виконуються. Неефективність мовної політики щодо української онімної лексики пояснюється ще й слабкою мовною підготовкою відповідних державних службовців та відсутністю ефективних механізмів контролю за виконанням чинних законодавчих та адміністративних актів.

У кінці ХХ – початку ХХІ ст. глобалізація стає не лише визначальним чинником розвитку світової економіки, вона набуває статусу вагомого фактора впливу і на гуманітарну сферу сучасного суспільства, зокрема на мову. Системна трансформація суспільно-політичного життя країни, відкритість українського суспільства пострадянської доби створили нові можливості, зокрема у міжнародній сфері, що стало ваговою передумовою для активізації міжмовних контактів. Очевидне пожвавлення різнорівневих міжмовних контактів спричинилося також і до інтенсивного поширення глобалізаційних впливів, інкорпорації України в глобалізований мовний простір. Усе це позначилося на стані різних субсистем української мови, зокрема й на українському ономастиконі. Адже вітчизняні ономасти не раз відзначали, що український ономастикон посттоталітарної доби зазнав чималих змін, а серед цих змін називали і глобалізацію, однак ніхто спеціально не проводив оцінку впливу глобалізації на еколінгвальний стан сучасного українського ономастикону.

В українському та зарубіжному мовознавстві нема спільної думки щодо сутності глобалізації у мовній сфері та її наслідків як для конкретних мов загалом, так і для їх окремих субсистем. Глобалізація, на думку Б. М. Ажнюка, – це, "насамперед, інформаційна відкритість, а отже, й інформаційна присутність чужоземних учасників комунікативного процесу. За своєю природою вона наднаціональна, навіть космополітична" [1: 48]. Київський учений вважає, що складно однозначно оцінювати результати впливу глобалізації на українську мову, оскільки вони є як позитивні, так і негативні.

Специфічні вияви мають глобалізаційні тенденції у сфері української посттоталітарної антропонімії. На думку Л. О. Белея, головними екстра-лінгвальними причинами, які впливають на український пострадянський антропонімікон, скеровуючи його розвиток у пан'європейський простір, стали лібералізація українського законодавства, що врегулює надавання та вживання особових імен та прізвищ, утвердження тісних міжнародних контактів, у тому числі й через масову трудову імміграцію, поступова інтеграція України в європейський й трансатлантичний економічний та культурний простір [2: 76]. Л. О. Белей у монографії "Українські імена колись і тепер" також указує, що в пострадянський період глобалізація у сфері українського іменника часто відбувається у формі його русифікації, однак ужгородський дослідник слушно наголошує, що

"глобалізація у сфері національного іменника явище багатоліке, її арсенал має численні та різноманітні знаряддя, проте усіх їх об'єднує інтегральна ознака або одне призначення – уневизначувати, нівелювати національну своєрідність та самотність національного назовництва, а німецька, англійська, італійська чи зулуська або ірокезька мови виступають лише засобом у осягненні цієї мети" [3: 76].

Включення посттоталітарної України в глобальний мовний простір спричинило помітне зростання впливовості англійської мови, яка в багатьох субсистемах українського ономастикону потіснила російську. Має рацію Б. Ажнюк, який схильний пояснювати зростання в Україні присутності англійської мови впливом глобалізації [1: 54].

Якщо поява в українському антропоніміконі чужомовних (італійських, іспанських, португальських, німецьких) прізвищ спричинена одруженням українок з іноземцями та має поодинокий характер, то у сфері сучасного українського іменника, а також частково серед прізвиськ вплив глобалізаційних тенденцій набагато зриміший. Український іменник упродовж двох минулих десятиліть поповнився десятками чужомовних з походження, як правило, неадаптованих до фonomорфемної структури української мови іменами. Наприклад: *Аладар, Альбург, Брайан, Брандольф, Браун, Геральд, Герберт, Джерардо, Джордж, Едвард, Едвін, Жильбер, Жюль, Зигмунд, Зигфрід, Кевін, Каспар, Кейт, Корвін, Крафт, Кріс, Лауренс, Лівіус, Ліонел, Лоуренс, Луджер, Луї, Маріо, Маріус, Маркус, Отокар, Паоло, Раймонд, Рауль, Рафаель, Рене, Руфус, Стів, Стівен, Стінг, Стюард, Уго, Хельге, Харальд, Хуліо, Юджин, Едгард, Річард, Томас, Фелікс, Адель, Адрієнн, Аліна, Алісія, Альберта, Альбіна, Амаля, Аманда, Амелія, Аміна, Анабель, Аріна, Атіна, Беатрікс, Бернадет, Ванесса, Веста, Вівіана, Вів'єн, Вілія, Вілья, Віолетта, Віргініл, Даліла, Дафне, Даяна, Дебора, Деніза, Джєніфер, Джонетта, Домініка, Елен, Елізабет, Елізабета, Еліна, Есмеральда, Естера, Жаннет, Жасмін, Женєв'єва, Жизель, Жозєфіна, Іветт, Ізабелла, Інгрід, Йоганна, Каміла, Каріна, Касандра, Каталіна, Катрін, Келлі, Корнелія, Лаура, Лауренсія, Луїза, Лючія, Мадлен, Мадлена, Марго, Мелінда, Мелісса, Мілена, Міранда*. Такими іменами, як свідчить сайт Міністерства юстиції України, дуже часто батьки називають немовлят.

Поширення глобалізаційних тенденцій у сфері українського іменника посттоталітарної доби не лише суперечить традиціям українського назовництва, а й нерідко породжує креольські найменування на зразок *Пайна Ігорівна, Натанель Іванович, Бернадет Мирослаівна, Манана Григорівна, Олівія Володимирівна* та ін., які ми виявили при обстеженні книг рагс Закарпатської області кін. ХХ – поч. ХХІ ст.

Наслідком глобалізації є активність використання в українському іменнику подвійних імен, що суперечить традиціям та культурі українців, наприклад: *Марія-Тетяна, Юрій-Роберт, Дана-Марія, Віктор-Микола, Єва-Анетта, Теодор-Йосиф, Тетяна-Даяна, Ян-Максим, Валерія-Тетяна, Ксенія-Каріна, Анна-Марія, Джулія-Адріана, Аліна-Марія, Богдан-Володимир, Даніель-Олександр, Анна-Марі, Марія-Терезія, Анна-Софія, Елізабет-Александра, Анна-Аркадія, Саманта-Крістіна, Альона-Мирослава, Елеонора-Наталія, Валерія-Марія, Анна-Каріна, Майя-Ангеліна, Каміла-Анастасія, Яна-Квітослава, Марія-Анастасія, Лайла-Джозєфіна, Вів'єн-Марія, Вікторія-Марія, Крістіна-Грета, Анна-Крістіна, Каріна-Марія, Юліанна-Марія, Чєнге-Ребека, Марія-Вікторія, Ніколетт-Емілія, Анастасія-Данієла, Анна-Валерія, Агнеса-Богдана, Глорія-Анастасія, Марія-Кароліна, Олена-Хана, Олександра-Марія, Анна-Альона, Олександра-Вікторія, Марія-Вікторія, Тетяна-Кароліна, Глона-Мелінда, Алєсіо-Віктор, Марко-Мирослав, Артем-Євпатій, Артем-Арсеній, Віктор-Владислав, Роман-Андрій, Руслан-Мар'ян*. Зазначимо, що, окрім нетрадиційності подвійних імен для українського назовництва, написання їх також часто не відповідає і правописним нормам: *Ксенія Каріна, Крістіна Грета, Анна Альона* тощо. Навіть ім'я Папи Римського К. Войтили в українських джерелах пишуть, як правило, помилково – *Іван Павло II*, а не *Іван-Павло II*.

Глобалізація сучасного українського іменника часто стає причиною порушення правописних норм української мови та появи дублетних орфограм імен. Пор.: *Даніель – Данієль – Данієла, Іветт – Івет – Івета, Евелін – Евеліна, Ніколет – Ніколетт – Ніколетта, Ніколь – Николь, Катрін – Катріна, Патрісія – Патриція, Річард – Ричард, Симона – Сімона – Сімон* та інші.

Глобалізація українського іменника має, очевидно, найглибший характер, бо в сучасній Україні вона ґрунтується не лише на повсякденній мовній практиці пересічних мовців, її підтримують також окремі найновіші лексикографічні праці. Так, наприклад, реєстр словника імен Ю. А. Ісат "Таємниця вашого імені" на 95 % складається із неадаптованих чужомовних імен та їх варіантів, як правило, германського (англійського) та романського походження, які досі зовсім або мало відомі для українців. Натомість традиційні та популярні досі українські імена та їх варіанти до реєстра словника не включені. Щоб проілюструвати глибину та системність глобалізаційних тенденцій в сучасній українській ономастичній лексикографії, подамо пропоновані словником "Таємниця вашого імені" чоловічі імена на літеру **К**: *Кай, Кайєтан, Казимир, Калле, Кальман, Каміль, Кандідус, Карел, Карл, Карлхайнц, Карстен, Каспар, Кастор, Кассіан, Касіян, Кевін, Кейт, Кєннет, Керміт, Кєсс, Кирило, Кіліан, Кім, Кіндрат, Кларк, Клаудіус, Клаус, Клемент, Климентій, Клінт, Клітус, Кліфф, Клод, Кнуд, Кнут, Козімо, Колєстин, Кольман, Конрад, Костянтин, Корбініан, Корвін, Корд, Корнеліус, Космас, Крафт, Кріс, Крістіан, Кріспінус, Крістофер, Крішна, Кунібальд, Куніберт, Куно, Кунц, Купріян, Курт*. Впадає в око, що в реєстр словника "Таємниця вашого імені" не потрапили такі фондові популярні чоловічі українські

імена, як *Каленик, Карло, Карпо, Касян, Кирик, Клим, Кость*. Замість традиційних українських іменних варіантів *Кузьма* пропонується неадаптований варіант *Космас*, замість *Корнило* або *Корній* – *Корнеліус* тощо [4: 450-462]. Авторитет фахового видання, що популяризує такі чужомовні імена, стає дуже ефективним засобом їх поширення серед українців, що має негативний вплив на еколінгвальний стан українського іменника загалом.

Сербський вчений П. Піпер оцінює глобалізацію як невід'ємний компонент експансіоністської політики США, спрямованої на денационалізацію слов'ян, яка в мовній сфері знаходить свій вияв у раптовому, нічим не зумовленому збільшенні запозичень з англійської мови, підриві культури мови шляхом її вульгаризації, штучному нав'язуванні латинської графіки та обмеженні сфер використання кирилиці [5: 19-20].

Погляди П. Піпера на глобалізацію підтримує український учений Я. Радевич-Винницький, який стверджує, що "анациональна за своєю природою, глобалізація нівелює національні культури. /.../ Тепер на зміну комуністичній глобалізації повсюдно приходять глобалізація лібералізму. Проте об'єктивно суть її така є, як і комуністичної: позбавити людей їхньої духовної, національно-культурної своєрідності, мови" [6: 3-4].

Сучасна Україна перебуває під впливом двох глобалізаційних течій, оскільки, як вважає Я. Радевич-Винницький, "світова глобалізація маніфестується англійською мовою, регіональна пострадянська – російською" [6: 10].

Незважаючи на неузгодженість поглядів сучасних вчених на природу та наслідки впливу глобалізації в мовній сфері, очевидно є впливовість цього феномена на різні субсистеми української мови, в т. ч. й онімійні та їх еколінгвальний стан.

Вплив глобалізаційних тенденцій на сучасний антропонімікон українців також є всі підстави вбачати у широкому залученні сленгу та зневажливо-вульгарної лексики до джерельної бази українських прізвиськ-неологізмів. Наприклад: *Алкан, Амас, Баклан, Барига, Галімії, Довбал, Лох, Мудило, Рогуль* та ін. Пор.: *алкан* – зневажливе "алкоголік, п'яниця"; *амас* – кримінальне попередження про небезпеку; *баклан* – зневажливе "молодий, недосвідчений злодій"; *барига* – кримінальне "перекупник краденого"; *відморозок* – презирливе "емоційно та інтелектуально недалека людина"; *галімії* – зневажливе "дурний"; *довбак* – зневажливе "некмітлива, тупа людина"; *лох* – зневажливе "потенційна жертва злочину"; *мудило* – вульгарно-зневажливе "дурна, нікчемна, шкідлива людина"; *рогуль* – кримінальне "сільський житель" [7: 30, 33, 37, 41, 71, 81, 100, 164, 178, 226].

Як бачимо, вплив глобалізації на український ономастикон став помітним лише в посттоталітарний період його розвитку. Незважаючи на об'єктивний характер своєї природи, глобалізація негативно позначається на еколінгвальному стані українського ономастикону посттоталітарної доби, оскільки вона породжує проблемні зони щодо дотримання чинного національного законодавства у сфері мовного будівництва, а також спонукає до ігнорування норм "Українського правопису". Пропаганда апробованих засад естетики української власної назви та самих високоестетичних українських онімів має стати актуальним завданням українських мовознавців, зокрема лексикографів, стилістів, а також письменників та журналістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк Б. М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації / Б. М. Ажнюк. – Мовознавство, № 3, 2001. – С. 48–54.
2. Белей Л. Глобалізація як панівна тенденція розвитку сучасного українського антропонімікону / Л. Белей // Ономастика і апелятиви : [збірник наукових праць]. – Вип. 30. – 2007. – С. 76–82.
3. Белей Л. Українські імена колись і тепер / Л. Белей. – К. : Темпора, 2010. – 128 с.
4. Ісат Ю. А. Таємниця вашого імені / Ю. А. Ісат. – Донецьк : Бао, 2006. – 736 с.
5. Піпер П. Язичка страна глобалізації у словенським земљама / П. Піпер. – Славистика, Кь. IX, 2005. – С. 19–20.
6. Радевич-Винницький Я. Глобалізація і мовно-інформаційний простір в Україні / Я. Радевич-Винницький. – Дрогобич : Коло, 2005. – 16 с.
7. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2003. – 336 с.

REFERENCES (TRASLATED & TRANSLITERATED)

1. Azniuk B. M. Movni zminy na tli dekolonizatsii ta globalizatsii [Language Signs on the Background of the Decolonization and Globalization] / B. M. Azniuk. – Movoznavstvo, № 3, 2001. – S. 48–54.
2. Belei L. Globalizatsiia yak panivna tendentsiia rozvytku suchasnogo ukrains'kogo antroponimikonu [Globalization as the Ruling Development Tendency of the Modern Ukrainian Anthroponymy] / L. Belei // Onomastyka i apeliatyvy [Onomastics and Nouns] : [zbirnyk naukovykh prats']. – Vyp. 30. – 2007. – S. 76–82.
3. Belei L. Ukrains'ki imena kolys' i teper [Ukrainian Names Long Ago and Now] / L. Belei. – K. : Tempora, 2010. – 128 s.
4. Isat Yu. A. Taiemnytsia vashogo imeni [The Mystery of your Name] / Yu. A. Isat. – Donets'k : Bao, 2006. – 736 s.
5. Pipper P. Jazyчка страна глобалізації у словенським земљама / P. Pipper. – Slavistika, Ky. IX, 2005. – S. 19–20.
6. Radevych-Vynnytskyi Ya. Globalizatsiia i movno-informatsiinyi prostir v Ukraini [Globalization and the Language Informational Environment] / Ya. Radevych-Vynnytskyi. – Drogobych : Kolo, 2005. – 16 s.
7. Stavyt'ska L. Korotkyi slovnyk zhargonnoi leksyky ukrains'koi movy [The Short Dictionary of the Argo Lexicon of the Ukrainian Language] / L. Stavyt'ska. – K. : Krytyka, 2003. – 336 s.

Матеріал надійшов до редакції 26.01. 2012 р.

Нуждак Л. В. Влияние глобализации на лингвокультурологическое становление украинского имени посттоталитарной эпохи.

Статья посвящена анализу украинской онимной лексики посттоталитарной эпохи сквозь призму культуры украинского языка. Рассмотрены разные факты, которые влияют на формирование украинских имён. Важное внимание уделено глобализационным процессам посттоталитарной Украины, которые отрицательно влияют на развитие украинского ономастикона, а именно украинской антропонимии. Определены проблемные зоны украинских имён конца XX – начала XXI века, вызванные влиянием глобализационных процессов и других экстра- и интралингвальных факторов.

Nuzhdak L. V. The Globalization Influence on the Linguo-Cultural Formation of the Ukrainian Proper Names after the Fall of the Soviet Republic.

The article analyzes the Ukrainian onyms vocabulary in the field of the Ukrainian language culture after the fall of the Soviet Republic. It considers different factors which influence on the Ukrainian proper names formation. The special attention is given to the globalization trends of the post-totalitarian Ukraine, which negatively affect on the development of the Ukrainian onomastics, including the Ukrainian proper names. The problem areas in the Ukrainian proper names at the end of the XX – the beginning of the XXI centuries, caused by the influence of the globalizational processes and other extra- intralingual factors are determined.